

BOGA Bálint

A huszonegyedik lakhelyemre költözés előtt...



Kétszáz méterre lakom attól a helytől, ahol születtem. Úgy látszik, bezárul a kör. Nyolcvanadik évem sok mellékhajlattal bíró nagy köríve után ide tértem a kiindulás közelébe, még csak közelébe, tehát még van időm szétekinteni a múlt tájaira és a ma roskadozó világára. Nem mintha a múlt nem lett volna tele acsargó veszélyekkel, de valahogy kitértem belőlük és talán az is mondható, hogy sikerrel, mert hát itt vagyok még ép ésszel és – bár meg-megroggyanva – loholásra is képes testtel.

Húsz helyen laktam életemben. Végigkövetésükben benne az életem magántörténelme, de benne a Nagy Történelem, ahogy a hordó borának egy cseppjében a több hektoliter minősége.

Első lakhelyem – bár nem így szokták számon tartani, de én így veszem számba – a kórház szülészete volt. A mostani Sportkórház egyik épülete volt ez. Akkor a Vöröskereszt Erzsébet Kórháza nevet viselte (1884-ben maga Ferenc József avatta fel a királynéről elnevezett intézményt), és aki világra segített, a nagy Semmelweis unokája, Lehoczky-Semmelweis Kálmán főorvos volt. Mindennek ellenére anyám gyermekágyi lázat kapott, minden valószínűség szerint nem volt súlyos, mert az antibiotikumok érája előtt viszonylag hamar rendbe jött, talán ultraseptylt adtak rá, ez már létezett. Az épületben most iroda van, de az emeleten, ahol a szülézet volt és ahol én is tartózkodtam életem első napjaiban, lezárt raktár. Mostani látogatásomkor néztem a felvezető lépcső díszes vaskorlátját és anyámra gondoltam, aki itt jött fel méhében engem viselve és itt ment le apámmal, aki engem tartott karjaiban. A kórház akkor Buda első kerületéhez tartozott, bár 1934-ben rendeletet hoztak a Szilágyi Erzsébet fasortól délre eső budai egységes I. kerület felosztására, azaz a XI. és XII. kerület megteremtésére, a mostani XII. kerület – a kórház is ide esik – közigazgatásilag csak 1940-ben alakult meg. Ennek megfelelően szüleim közeli lakása, ahová hazavittek, az első kerületben volt. A Fery Oszkár utca 24/e. számú házban bérelték. Első fényképem a lakás erkélyén készült. Az utca névadója csendőraltábornagy volt, akit 1919-ben, a kommün alatt kommunista különítményesek meggyilkoltak: felakasztották, majd a Dunába dobták. A háború után – természetesen – az utca nevét megváltoztatták, Kiss János altábornagyról nevezték el, aki a nyilas uralom elleni katonai ellenállás szervezésének egyik vezetője volt és ezért kivégezték. Íme, az utcanevekben a történelem!

Szüleim életében is ott volt a történelem (kinek nem ezen a tájon?). Apám erdélyi (székely) jogász lévén a trianoni döntés után jött Budapestre, anyámat is Erdélyből hozta ki 1934-ben. Minden valószínűség szerint azért bérelt ezen a tájékon lakást, mert ez közelében volt a század elején (1913) a Kissvábhegy oldalán a jogászok számára a főváros által átengedett területen létesült és a híres építész, Arkay Aladár által tervezett lakótelepnek. Az utcák máig



neves jogászok nevét viselik (Ráth György, Tóth Lőrinc, Székács Ferenc stb). Innen az akkor még szintén I. kerület másik részére költözött a család, a Kissvábhegy túloldalára, még mindig közel az említett jogász negyedhez, a Bánffy utcába (ma: Acsády Ignác utca), amely ligetes környezetben foglalt helyet, nem sokkal a Városmajor utca felett. Apám gyakran vitt sétálni a Városmajorba. Ebből az időből több fényképem maradt fenn, például a nagy csizmában lépdelő Hüvelyk Matyi szobor (a neves Telcs Ede szobrászművész készítette) mellett készült kép.

1939-ben változás állt be családunk életében, apámat kinevezték a karcagi járásbírószék elnökének, így oda költöztünk, ám ott egy jó évet töltöttünk csupán. Ekkor lépett be – ismét – a család életébe a Nagy Történelem. 1940-ben a második bécsi döntés alapján visszakaptuk Észak-Erdélyt és apám örömmel tért vissza szülei ősi földjére. Kérésére kinevezték a törvényszék helyettes elnökének Marosvásárhelyen. Így hát a család Székelyföld fővárosába ment. Lakást béreltünk a promenád felső részénél. Ezután nem sokkal, 1941 márciusában született meg az öcsém. Később teljes családi házat béreltünk, szép udvarral (Rákóczi Ferenc u. 6.; a román éraban Avram Iancu utca lett). Első összefüggő emlékeim ide kötődnek: 1943 karácsonya plafonig érő fenyőfával, az udvar hátsó részében habarcsfal, amelyen tenyérnyi lyukat készítettünk a szomszédban lakó kislánnyal és ezen át beszélgettünk, érintettük össze kezünket. Ez volt az első emlékem a lányok irányában valami érdekes belső érzésről. Kellemetlen emlékek is kötődnek ide: porcelánedénnyel elestem, felhasította a karomat, össze kellett varrni; apám egyik bátyjának halála, unokanővérem pár napot tölt ekkor nálunk, és egy borzasztó emlék: az a szürke reggel, amikor az ablakunk előtt hajtják, mint a barmokat az összeszedett zsidókat. Aztán, félve a bombázásoktól, 1944 tavaszán a közeli Udvarfalván béreltünk lakást, persze a városi megtartásával. Ide kapcsolódó emlék: öcsémre zuhant a betámasztott kapu és eltörte a kulcscsontját. A falu főterén német tank állt, ez már a német megszállás időszaka. Mi, gyerekek élveztük, hogy a fiatal, kölyökképző német katonák engedték, hogy felmásszunk a tankra. Hat éves voltam és ez már a hetedik lakásunk volt.

Ezután jött azonban az igazi lakásváltási életszakasz. 1944. augusztus 23-án a románok – látva, hogy a németek elvesztik a háborút – átálltak Sztálinhoz. Emlékszem, ez utáni napon anyám öccse (József), aki páncélos oktató százados volt a vásárhelyi hadapródiskolában, látogatott meg minket és vészjósló arckifejezéssel mondta el, hogy a románok átengedték az oroszokat egész Románián és a front egészen a közelünkben van. Így hát összehajtottunk és egy hétre rá két bőrönddel elindultunk – ahogy anyám mindig mondta – a nagyvilágba. Nem várhattuk be, mert nem tudták feltartóztatni őket, a szovjet és román csapatokat. A legfőbb hajtóerő az volt, hogy anyám végtelenül félt az oroszok általi meggyalázástól.

Első megtelepedési helyünk Hatvan volt, ahol anyai nagyanyám testvére és annak végzős gyógyszerész lánya élt. A családfő (Imre bácsi, korábban a hatvani járásbírószék elnöke) pár évvel korábban halt meg. Innen rövidesen tovább mentünk, mert ismét közeledett a front. A következő állomásunk Kápolnásnyék, ahol apám János bátyja Erdélyből menekülve, a Nagyatádi Szabó-féle földreformhoz kapcsolatosan, földet kapott, tanyát épített. Budapesten át jöttünk, a Keleti pályaudvarról a Délibe kellett átkerülnünk, taxival mentünk az Erzsébet hídon, néztem a szép hidat, a régit, amelyet később már nem láthattam, a németek felrobbantották.

Nagybátyám, aki egyúttal keresztapám is volt, kis épületben élt, egy szoba a konyhával, és az istálló is itt volt elhelyezve. Ezért néhány kilométer távolságra nagyobb, polgárisabban felépített villában béreltünk lakhelyet. Ez a tanya közigazgatásilag már a szomszédos Baracskaóhoz tartozott. Itt pár hónapot töltöttünk, közben a tél is beköszöntött. Éles emlékeim ebből az időből: Kápolnásnyéken a faluban járunk, amikor a tőlünk körülbelül száz méterre levő vasútállomásra zuhanórepülésben gépek ereszkednek és az éppen ott tartózkodó vonat-



ből kiszálló civil menekülteket legépfegyverezik, mi gyorsan az út melletti árokba hasalunk, mint később hallottuk, többen, köztük egy terhes asszony, meghaltak. Máskor: anyám ébreszt hajnalban, hogy lássam az ún. Sztálin-gyertyák karácsonyfához hasonló fényes alakzatát, ezzel világították be Székesfehérvárt az orosz raták, hogy jobban lássák, hogy hova dobják bombáikat.

A front közben már bőven Magyarország területén húzódott, az oroszok közeledtek Budapest felé. Így aztán továbbálltunk. A sors úgy hozta, hogy erre is közeli rokonaink adtak lehetőséget. Anyám már említett katonatiszt-öccse a hadapródokkal Vasvárra került, ő viszont feleségével a közeli Rum községben kapott elhelyezést, üresen maradt családi házban. Ide fogadtak be minket is. Az odautazás azonban a felfordult világban nem volt egyszerű, végül katonai teherautón kaptunk helyet, amely éjszaka haladt célunk irányába, zsúfolt, rossz utak, lassú tempó, az autónk sáros gödörben elakadt, apám a nyílt platón szorongott a hideg éjszakában. Így érkezünk meg Rumra, ahol a lakás, anyai nagybátyámékkal egy épületben, egész elfogadhatónak tűnt. Az udvarunkon disznóvágásnak is tanúi lehettünk, sőt részesültünk a hústermékekből. Itt ért minket a karácsony. Az ajándékot nagybátyám hozta: mindketten, öcsém és én egy-egy, nekünk akkor nagyon tűnő fatankot kaptunk, amelyek eredetileg te-repmodellek voltak a páncélos tanórákon. A hadapródiskola azonban hamarosan tovább ment Németországba, a háború végén már Dániában jártak. Nagybátyámék is elutaztak velük, így egyelőre magunk maradtunk a házban. Pár hét múlva a visszavonuló német csapatok ellepték a községet, minden szabad szobát elfoglaltak, hozzánk is elhelyeztek a szobánk melletti helyiségbe két tisztet, a többibe pedig legénységet. A háború elvesztése már egyértelmű volt a németek számára, demoralizáltságuk kifejezte ezt. Máig borzalommal gondolok arra a napra, amikor apám vásárolni ment, egyedül maradtunk anyámmal, és a részeg katonák randalíroztak a házban, a szobánkba is be akartak jönni, ökölrel verték az ajtót. Anyám átkiáltott a tisztetekhez, akik lecsendesítették a katonákat és megmentettek az esetleges atrocitástól. Rumról anyám másik fiútestvére, bátyja, László menekített tovább. Ő Sopronkövesden, tehát Ausztria – akkor a Reich – határához közel tartózkodott családjával. Jogászként katonapolitikai jellegű feladatokat kapott (előzőleg rövid ideig Zenta polgármestere volt), ekkor a zsidóktól összegyűjtött értékek vonatának (ez volt az egyik ún. Aranyvonat) irányításával bízták meg. A parancsnok Toldy Árpád ezredes volt, de ő csak névlegesen foglalkozott a szerelvénnnyel, nagybátyám volt az operatív főnök. Így aztán kis családunk átment Sopronkövesdre. Közben telt az idő, eljött a tavasz és a front csak közeledett. Nagybátyám feladata volt elmenekíteni a magyar vagyonnak tartott értékeket az orosz csapatok elől. A németek sok orosz foglyot ejtettek, láttuk, ahogy a falun keresztül hajtották őket nyugatra. Marcona, vad, számunkra félelmetes arcú emberek voltak, sok volt köztük az ázsiai népekből származó. Az értékekkel teli vonat Brennebergbányán állomásozott és innen kellett továbbmennie a Német Birodalomba. A mi sorsunk ettől kezdve ehhez a vonathoz kapcsolódott, mert továbbra sem akartuk bevárni a szovjet ármádiát. Néhány család számára lehetőség nyílt a vonathoz kapcsolt marhavagonokban elhelyezkedni és azzal együtt elhagyni Magyarországot. A vagon négy részre osztották, az ajtajától jobbra-balra 2-2, egymástól felfüggesztett vastag szőnyegekkel elválasztva. Mindegyik résznek magas asztalhoz hasonló alkalmazhatóságot ácsoltak, amely két szintre osztotta a negyednyi vagonrészt. Ebben helyezkedtünk el, felül szüleim aludtak, mi gyerekek lent és oldalt helyeztük el dolgainkat. Ez volt életem tizenegyedik lakhelye, itt töltöttünk el körülbelül fél évet.

A vonat 1945 nagypéntekén hagyta el Magyarországot. A határátlépést engedélyező dokumentumon (nevemre is volt kiállítva) két pecsét: kiterjesztett szárnyú sas körmei között körben a horogkereszt és a nyilaskeresztben elhelyezett koronás magyar címer. Ugyanis köz-



ben a nyilasok átvették a hatalmat. Osztrák területen sokfelé vitték a vonatot. Nagybátyám mindenkiel szemben védte az értékeket és a családokat, így nem adta át az akkor idemene-kült Szálasinak, vagy más nyilasoknak, sem az SS-nek, pedig azok kilátásba helyezték, hogy elutasítás esetén szétlövik a vagonokat. Igyekezett a nyugati osztrák részre jutni, hogy mind az orosz, mind a francia megszállási zónát elkerülje és az amerikai zónába jusson. Ez sikerült is. Közben ugyanis befejeződött a háború, eljött – ahogy a szövetségesek ma is nevezik – a Győzelem Napja. Ebből – mint ahogy az utolsó hetek harcaiból sem – mi közvetlenül nem érzékeltünk semmit, legfeljebb annyit, hogy az egyik osztrák faluban a már győztes amerikai katonák teherautókról csokoládét dobáltak szét a gyerekeknek és ebből mi is kaptunk. Utunkról két emlékezetes helyet érdemes említeni. Az egyik: Werfen, a Salzach folyó mellett, szép hegyek között helyezkedik el, az egyik hegycsúcson szinte mesebeli várkastély, ahová az amerikai parancsnokság telepedett be (1969-ben Párizsba utazva erre vitt a vonat és újra láthattam). Itt hetekig vesztegelt a vonatunk. Mi, gyerekek kilőtt tankokon játszottunk, az otthagytott töltevényekből kivettük a puskaport és tűzijátékot rendeztünk. A másik: Böckstein, amelyet magas hegyek vettek körül, szinte dél volt, amikor feljött a nap és kora délután már lement. Itt volt egy hosszú alagút, ahová éjszaka védelmi céllal bevontatták vonatunk értékeket magukba foglaló vagonjait. És itt adta át nagybátyám ezt a vonatrészt az amerikaiaknak, mint a győztes hatalmak egyikének. Ahogy később megtudtuk, az értékek nagy részét az Amerika felé vivő úton elrabolták. Minket a vonatról elhelyeztek egy táborba (Radlager, Radstadt és Altenmarkt közelében), ez a kellemes hely szinte üdülőtelephez hasonlított. Innen azonban átvittek egy másikba, Salzburg közelében, amely átalakított istállókból állt. Ezen a helyen más nemzetiségűek is el voltak szállásolva, például lengyelek. Nem voltunk foglyok, szabadon mozoghattunk. Egy alkalommal belátogattunk Salzburgba, ma is emlékszem egyik főterének kiszáradt szökőkútjára.

Ebből a táborból jöttünk Magyarországra. Szüleim így döntöttek: akármilyen rendszer is van, mi visszatérünk a hazánkba. 1945 novemberének egy borús napján érkeztünk meg, ismét marhavagonbeli utazás után Budapestre, a Keleti pályaudvarra (apám pár nappal később, mert a férfiakat Győrben igazolási procedura miatt visszatartották). Megtaláltuk egyik apai unokatestvéremet, Jolánkát (édesanyja volt apám nővére), a Ferenc körút 3-ban laktak. Befogadtak lakásuk cselédszobájába. Én csaknem 8 éves voltam és még egyetlen napot sem jártam iskolába. A közeli Bakáts téri iskolában kezdtem el tanulóéveimet, túlkorosként, csaknem a tanév felénél. Apám állást kapott, a törvényszéken bíróként és tanácselnökként dolgozhatott. Így aztán albérletet kerestünk és a XI. kerületben találtunk megfelelőt, a Budafoki út 10/c-ben. Az albérlet akkor azt jelentette, hogy egy nagyobb lakásban külön szobában a főbérlelővel együtt lakunk (nemrég tetek ki emléktáblát a házra: itt született Szelezcky Zita híres színésznő). Az első osztály anyagából még vissza kellett menjek vizsgázni a Bakáts térre, ekkor 1946 márciusát írjuk. Ez emlékezetes eseményként maradt meg bennem, nem a vizsga miatt, hanem mert csónakkal jutottunk át Budáról Pestre, ugyanis a németek által felrobbantott hidak még – természetesen – nem álltak, a pontonhidakat pedig elvitte a tavaszi ár. A Bartók Béla úti iskolában folytattam a 2. osztályt. Ekkor zajlottak a súlyos gyerekkori fertőző betegségek nálam és öcsémnél, sőt a diftériát anyám is elkapta, nála nagyon komoly volt. Mindannyian a László kórházban feküdtünk.

Önálló lakáshoz 1946 őszén jutottunk. A véletlen segített, és ismét a rokonai segítség játszott szerepet. Nagyszüleim közül csak anyai nagyanyámat ismerhettem, a többiek évtizedekkel születésem előtt meghaltak. Ez a nagyanyám az ostromot a budai vár melletti Pauler utcában élte át és véletlenül múltott, hogy élve maradt a telitalálatot kapott házban. A harcok után az óbudai Kiskorona utcába, barátnőjéhez, Bodolay nénihez költözött, oda lett bejelent-



ve. Így, amikor a hölgy idősek otthonában kapott helyet, övé lett a lakhatási jog, főbérlő lett és befogadott minket. A lakás háromemeletes ház földszintjén volt, a környezetünkben többnyire földszintes házak, valamint két nagy textilgyár. Most magas, házigyári elemekből épült tömbök veszik körül az épületet, a két üzem más célra lett átalakítva, emlékük csak az öregek tudatában él. Szobánk ablaka a szomszédos Lajos utcára nézett, a szemközti, háborúban megsérült kis ház magára maradt falára, amelyen ott volt az e házban működő, bolti kasszagép-készítő Monhalt mester hirdető táblája, az akkor használt gép jellegzetes képével. A lakás egyszobás félkomfortos bérlemény volt, azaz konyha, fürdőszoba és WC rendelkezésre állt, télen a szénkályhát be kellett fűteni és persze nem volt meleg víz. Távfűtés ekkor nem is létezett, helyi központi fűtés is alig. De hát végtelenül örültünk, hogy volt saját lakásunk, ugyanis nagyanyám valóságosan nem lakott ott, elvált fiának gyermekeit nevelte annak lakásában.

Ebben az otthonunkban 27 évet éltem/éltünk. A közeli Tímár utcai iskolában kezdtem a 3. általánost, majd negyediktől a csaknem szemben levő Kiskorona utcai iskolában folytattam, végig a nyolcadikig. Az ebben a lakásban töltött évek alatt rengeteg minden történt velem, a családdal és országunkkal. A legnagyobb csapás öcsém halála volt, 1947-ben. 1949-ben a kommunista párt átvette az ország irányítását, nyílt diktatúrát vezetett be. Féltünk a kitelepítéstől, mert hát apám horthysta (a Horthy-érában dolgozott), nyugatos (elmenekült az oroszok elől), bíró (Rákosit bíró ítélte el a háború előtt) volt. Anyám becsomagoltan tartotta a legfontosabb holmikat, ugyanis akire sor került, annak mindössze szűk éjszaka maradt az összekapcsolásra. De hát – hála Istennek – kimaradtunk az embertelen meghurcolásból, úgy látszik, nem kellett senkinek a mi kis lakásunk. Apámat 1950-ben nyugdíjazták, majd egy évre rá elvonták a nyugdíját. Emiatt valamilyen, jogi diplomáját tekintve megalázó munkát kellett vállalnia (liftkezelő és ruhatáros egy szakrendelőben), másrészt anyám is elment dolgozni, felújította régi gyors- és gépirői tudását, és mivel Pesten nem kapott állást, az akkor épülő Sztálinvárosba ment. Utcánk neve sem maradhatott meg, hiszen benne volt a „korona” szó, s még jól jártunk, mert egy neves magyar festőről, Fényes Adolfról nevezték el. Itt laktunk az 1956-os forradalom, majd a Kádár-féle ún. puha diktatúra kialakulása ideje alatt. Éltünk, ahogy élni engedtek, meghúzva magunkat, rejtve véleményünket a minket körülvevő világról. Például a forradalom alatt összegyűjtött napilapokat anyám egy viaszosvászon zacskóba varrta és a ház pincéjében számunkra elkülönített részben a szénrakás alá dugtuk. Ha megtalálják, börtön járt volna érte.

Az általános iskola után a közeli Árpád Gimnáziumban végeztem középiskolai tanulmányaimat, majd a Budapesti Orvostudományi Egyetemen (apám miatt csak nehezen, a második fellebbezésre vettek fel, ez éppen 1956-ban zajlott) a hat kötelező évet. 1962-ben kezdtem orvosi munkámat az újpesti kórházban. Közben 1960-ban meghalt az apám. A 60-as évek végén beadtuk nagyobb lakásra szóló igényünket, főleg családalapítás lehetőségének biztosítására hivatkozva. 1973-ban négyszobás lakótelepi lakásra kaptam kiutalást az óbudai Berend utcában, háromemeletes ház földszintjén, körülötte régi épületek. Így kellemes környezetben állt, nem a magas lakótelepi blokkok miliójében. A sors szerencsés egybeesést biztosítva ekkorra érlelődött meg kapcsolatom házasságra egy kollégánommal. A teljes komfortot biztosító lakásban anyám viszonylagos különüléssel tudott élni. 1974-ben és '79-ben megszülettek gyermekeink, felcseperedésük, első évtizedeik ehhez a lakáshoz kötődnek. Nagyszerű, egyszerre földi és transzcendentális feladat és élmény végigkísérni életüket a csecsemőtől az egyetemista korig. Ebben az időszakban gyakran meglátogattuk unokabátyámat Erdélyben, aki Marosvásárhelyt élte. 1980-ban az újonnan épült dél-pesti kórházhoz tartozó fekvőbeteg osztály vezetője lettem Pesterzsébeten, majd 1993-ban visszahívtak Újpestre egy aktív belosztály vezetőjének. 1993-ban meghalt édesanyám. S közben bekövetkezett a világ



földcsuszamlása, a már rég nem remélt kommunista hatalom eltűnése, ami után persze megjelentek a „túlszabadság” és a kapitalizmus Lenin által leírt ótvaros bibircsókjai. De a világ megnyílt, bejárhattam tengeren túli tájait is.

Családom közben elhatározta, hogy komplettebb, modernebb lakásba kell költöznünk. Mindkét gyermekem így akarta, pedig a lányom már férjhez ment és nem élt velünk. Én nagyon jól éreztem magam ebben a lakásban, nem akartam költözni. Más változás is elért ekkor: főállásomból nyugdíjba mentem, de végül elnyerték beleegyezésemet és 31 év után, 2004-ben átköltöztünk az új lakásba. Újonnan épült lakópark egyik épületének harmadik emeletén foglaltunk helyet, nagy, közös terű és három kisebb szobával, tetőterasz is tartozott hozzá. Ebben a lakásban idegennek éreztem magam, úgy közlekedtem benne, mint egy vendég. A lakópark a külső Bécsi út mellett (a szép nevű Lángliliom utcában), a volt szovjet laktanya helyén épült, az óbudai temető mellett. Mondtam gyerekeimnek: ha meghalok, nem kell hullaszállítót rendelni, kordélyon toljatok át az út túlsó oldalára. Arra, hogy itt fogom befejezni az életemet, azt is jelnek vettem, hogy amikor először beléptem a berendezett szobámba, az ágyamon teljes hosszában sűrű, áttetsző fóliába tekerve feküdt egy faliszőnyeg, amely így az utcán lefedett holttesthez hasonlított.

A sors azonban úgy hozta, hogy mégsem onnan visz el Szent Mihály lova. Feleséggel megváltozott a kapcsolatunk, 2009-ben elváltunk és én elköltöztem. Így kerültem mostani, huszadik lakóhelyemre, születési helyemtől pár száz méterre, a Déli vasút közvetlen közelébe, a Kuny Domokosról, a tehetséges, de hányattatott életű, elzász-lotaringiai származású keramikus mesterről elnevezett utcába (itt állt a műhelye a 18. század végén). Ebben a lakásban első perctől otthon éreztem magam. Közelemben művészeti emléknymok: egy közeli házban Andrea della Robia Madonnát és kis Jézust ábrázoló kerámiájának a pécsi Zsolnay-gyárban készült mása, a másik irányban Melocco Miklós Lédát és a hattyút megformáló szobra. A Horváth-kertben Medgyessy Ferenc nőfigurája, valamint Haydn, Chopin és Déryné szobra. A Vérmezőnél (egykori közeli lakásukra emlékeztetve) Babits, Márai szobrai, Németh László és Vészi Endre volt lakásainak házain emléktáblák, hogy csak a számomra ismételt is élményt jelentő műtárgyakat említsem. A Déli pályaudvarról kifutó sínek talán száz méterre húzódnak ablakomtól, kedvelem a képet, ahogy a szerelvények jönnek-mennek. Amikor felébredek, az első, hogy kinézek és látom, éppen elindul egy vonat valamerre délnyugatra. Később este jönnek az utolsók, de gyakran éjfél után fekszem le, és még ekkor ide-oda mennek a mozdonyok, csikorognak a kerekek, rendezik a kocsikat a másnapi menetrendnek megfelelően. Úgy érzem magam, mint a gazda, aki figyel reggel a gulyát, mikor kihajtják, majd megint este, amikor hazaterelik őket. Ugyanígy kedvvel, örömmel ül meg a tekintetem a vonuló kocsikon. És ide besuhan időnként az Istennek, lelkemet az élet lényegével szembesítő angyala.

Két szobám falai körben könyvpolcokkal telítettek, a könyvek a hajók – ahogy Emily Dickinson írja – amelyek bármilyen távolra elvitorláznak velem. A kikötőből ki sem kell lépjek. Innen, közülük fogok – ha Isten is megsegít – csöndben az örök vizekre elvitorlázni. Könyvek közül, ahogy Puskin is végzetes párbaja után, még hazavitték és onnan szállt el a lelke.

A huszonegyedik lakhely a temető lesz, a béke udvara (Friedhof), ahogy a németek mondják. Vajon melyik? A Farkasrétihez vagyok közel, de anyám, apám, öcsém együtt fekszenek az Óbudaiban. Igen, nekem is ott a helyem. Amikor majd búcsúztattok, ne sírjatok, a Nagy Kapun lépek át, hallgassátok a fenséges zenét (Muszorgszkij–Ravel: *A kijevi Nagykapu*).